

שמעוני גרטי

ייחודו של התנור בהלכות טומאה וטהרה

פתיחה

א. קושייתו של הרמב"ם

ב. תירוצי הרמב"ם והראב"ד

ג. תנור וכלי חרס

ד. יישומים

פתיחה

חלק הארי של מסכת פרה מוקדש לתיאור הקפדות ומעלות מיוחדות שתוקנו לגביה ביחס לטומאה וטהרה. אנו מוצאים בדינים של מי החטאת (וכן ביחס לפרה, לאפר, ועוד ועוד) חומרות רבות שאין כדוגמתן בתחומים אחרים בהלכות טהרות.¹

בשורש הדבר עומדת אחת המחלוקות המפורסמות שבין הצדוקים והפרושים. לדעת הפרושים, טבול יום כשר בפרה. הצדוקים חולקים, והם סבורים שפרה נעשית דווקא במעורבי שמש.

כתגובת נגד לעמדה הצדוקית, היו הפרושים מטמאים את הכהן השורף את הפרה ממש לפני שריפתה.² לאחר מכן היה הכהן טובל, והופך לטבול יום. עתה יכול היה הכהן לעשות את הפרה האדומה:

ומטמאים היו את הכהן השורף את הפרה, מפני הצדוקים; שלא יהיו אומרים –
במעורבי שמש היתה נעשית (פרה פ"ג מ"ז).

1 אמנם, הברייתא בחגיגה כג ע"ב מציינת שמעולם לא חידשו דבר בפרה. כלומר, לכל תקנה הלכתית שנאמרה בדיני פרה יש דוגמה דכוותה בעולם הטהרות.

2 מעשים נוספים הותקנו בפרה אדומה כנגד הצדוקים. למשל, הפומביות שכרוכה במעשי הפרה (כפי שמתואר בפרה פ"ג מ"י) מאפיינת פעולות אנטי-צדוקיות. כך נהגו גם בקצירת העומר במוצאי יום טוב ראשון של פסח (מנחות פ"י מ"ג) - מוקד נוסף למחלוקת עתירת תוכן בין הצדוקים והפרושים.

בהלכה החריגה, שעל-פיה היו מטמאים את הכהן לפני עשיית הפרה, גלומה גם סכנה מסוימת. קיים חשש שאנשים יזלזלו בטהרה הנדרשת לגבי הפרה האדומה אם יראו שכהן טמא שורף אותה. לפיכך, תיקנו חכמים תקנות רבות של חומרה והקפדה יתרה ביחס לפרה:

...שעשו בה מעלות הרבה בשביל הזלזול הזה, שהיו מטמאין כהן השורפה לעשותו
טבול יום (רש"י חגיגה כג ע"ב, ד"ה לא חידשו).

התקנות הללו רבות ומגוונות, והן מקיפות כמעט כל תחום שקשור לפרה, החל מן התינוקות שממלאים מים לקידוש, המשך בנוהגי הטהרה המופלגים של הכהן העוסק בפרה,³ וכלה בדינים מיוחדים הקשורים להעברת הטומאה (בעיקר ביחס למי החטאת עצמם).

הדין שבו נבקש להתמקד קשור לטומאתם המופלגת של מי החטאת. בהקשר זה נצביע על סתירה לכאורה בין שתי משניות. הקו שבו נבקש לתרץ את הסתירה ישקף הבדל בין תנור לבין שאר הכלים.

א. קושייתו של הרמב"ם

מובא במשנה במסכת פרה:

המקדש מי חטאת לא ינעל את הסנדל, שאם נפלו משקין על הסנדל – נטמא וטמאהו... נפלו משקין על בשרו – טהור, נפלו על כסותו – נטמאת וטמאתו... (פרה פ"ח מ"ב).

משנה זו פותחת סדרה של משניות הנשענות על אותו עיקרון – 'מטמאין לא טימאוני, ואתה טימאתני'. לעיקרון זה יש דוגמה נאה הקשורה לטומאת משקין, וזו הדוגמה שנידונה במשנה שציטטנו.

אנו יודעים שמשקין טמאים אינם מסוגלים לטמא אדם,⁴ אך יש בכוחם של משקין טמאים לטמא כלים. דין נוסף שיש להיות מודעים אליו קשור אף הוא לחומרה

3 עיין בפרה פ"ג מ"א-מ"ג.

4 כך ברמה העקרונית. בפועל, אם המשקין נופלים על ידיו של האדם, הרי שידי ונטמאות מכוח גזירות דרבנן שקשורות לטומאת ידיים (עיין, לדוגמה, בידיים פ"ב מ"ג). אחת המעלות שבפרה אדומה קובעת שאם נטמאו ידיו של האדם אזי נטמא כל גופו (ראה חגיגה פ"ב מ"ה). לכן, הכלל שהוזכר נותר בנכונותו (במסגרת דיני פרה אדומה) רק אם המשקין נופלים על בשרו של האדם ולא על ידיו.

ייחודו של התנור בהלכות טומאה וטהרה

מיוחדת של דיני פרה אדומה. החומרה הזו קובעת שגם משקין שנעשו על טהרת תרומה וקודש נחשבים כטמאים לעניין פרה אדומה. ממילא, משקה סתמי נחשב כטמא. עתה נוכל לבאר את המשנה באופן פשוט.

אם ייפלו משקין כלשהם על סנדל של אדם המקדש מי חטאת, הרי שהם יטמאו את הסנדל. משקין סתמיים נחשבים כטמאים לעניין פרה אדומה, ומשקה טמא מסוגל לטמא כלי כמו סנדל. עתה, לובש הסנדל יחזור ויקבל טומאה מכוח הסנדל, שהרי כלים טמאים מטמאים אדם.

קיים כאן פרדוקס מסוים, שכן אם המשקין היו נופלים ישירות על בשרו של האדם הוא היה נשאר טהור. פרדוקס זה בא לידי ביטוי באמירה המשנאית – 'מטמאיך לא טימאונך, ואתה טימאתני'.⁵

המשנה נוקטת שתי דוגמאות. האחת היא דוגמה של סנדל, ואילו הייתה המשנה מסתפקת בה היינו עשויים לחשוב שמדובר בדין מיוחד הקשור למדרס. אך המשנה מוסיפה גם דוגמה של בגד. נראה, אם כן, שמדובר בדין כללי שאיננו מיוחד דווקא לטומאת מדרס.

אולם ממשנה נוספת במסכת פרה מתקבל רושם שונה:

הטהור לחטאת שנגע בתנור, בידו – טמא, וברגלו – טהור (פ"י מ"ד).

המשנה קובעת טומאה מיוחדת למי שנגע דווקא בידו בתנור. משמע, כלי כמו תנור שנחשב טמא לעניין פרת חטאת⁶ אכן מטמא את האדם, אולם זאת אך ורק אם המגע התבצע בידו של האדם. אם האדם נוגע בתנור ברגלו אין הוא נטמא במסגרת מעשי הפרה.

משנה זו עומדת, לכאורה, בסתירה למשנה המובאת לעיל מפרק שמיני. הרי שם ראינו שהכלים מטמאים את האדם, ואפילו אם נגעו בחלקים שונים בגופו. הסנדל, למשל, נוגע ברגלו של האדם. לפי כללי המשנה בפרק העשירי לא אמורה לחול בו טומאה. הבגד שנידון שם נוגע בגופו של האדם ולא בידי (שהרי מדובר על מצב שבו

5 עיין גם בטהרות פ"ח מ"ז. יש להבין מדוע לא הובאה משנה זו בסדרת המשניות שבמסכת פרה, למרות שהדינים המובאים בה שייכים למשניות של 'מטמאיך לא טימאונך, ואתה טימאתני' הן מבחינת התוכן והן מצד הצורה.

6 גם זאת חומרה מיוחדת בפרה אדומה. סתם כלים נחשבים טמאים, אפילו אם הם טהורים לתרומה ולקודשים. עיין בפירוש המשניות לרמב"ם, בפרה פ"י מ"ד.

המים לא היו מטמאים את האדם, כלומר בבשרו ולא בידיו). מדוע, אם כן, נוצרת טומאה, בניגוד לדברי משנתנו בפרק העשירי?

הרמב"ם בפירושו למשנה מתייחס לבעייתיות זו:

ואני תמה על היות נוגע בתנור הטמא לחטאת ברגלו טהור, והרי הכלל אצלנו שכל הנוגע בכלי הטמא לחטאת – ואפילו נגע באיזה אבר שיהיה מגופו – הרי זה נטמא לחטאת, ואפילו היה אותו הכלי שנטמא במשקין כמו שבארנו בפרק השמיני.... נבקש כאן להציע פתרון מסוים לבעיה. יסוד הפתרון בהבחנה בין התנור לבין שאר כל הכלים שנידונים במסכת כלים. אך בטרם נציע את החילוק הזה, נבחן את שני כיווני הפתרון העיקריים שמופיעים בראשונים.

ב. תירוצי הרמב"ם והראב"ד

אפרירית, אפשר לתרץ את סתירת המשניות בשתי דרכים. ניתן לומר ששורת הדין העקרונית כמשנה בפרק העשירי, ואין לטמא את האדם אם נגע בשאר גופו. אף על פי כן, מחמירה המשנה בפרק השמיני מכיוון שיש ייחודיות בסנדל ובבגד.

לחלופין, ניתן לקבוע ששורת הדין העקרונית מורה להחמיר כמשנת הפרק השמיני. את הדין המיוחד של משנת הפרק העשירי יש לבאר על רקע מעמד מיוחד שקבעו חכמים בתנור.

הראב"ד נוקט בכיוון הראשון:

שלא חשו על משקין אחרים, אלא שמא יפלו מאותן משקים על הסנדל... וכן בכסותו אמרו... (השגת הראב"ד, הלכות פרה אדומה פי"ג ה"ג).

נראה שהראב"ד מנסח כאן דין מיוחד בטומאת מדרס. אמנם המדרס הקלאסי הוא הסנדל בלבד, אך מלשון הראב"ד עולה שגם הדין בכסות קשור לייחודיותה של טומאת מדרס. מכל מקום, ברור מדברי הראב"ד שיש כאן חומרה מיוחדת הקשורה דווקא למבושי האדם.⁷

בטעם הדבר ניתן לצעוד בשני אפיקים. האחד עקרוני, ולפיו יש לצרף את דין המשנה בפרק השמיני להלכות רבות נוספות שמותאמות לטומאת מדרס דווקא,

7 דוגמה מעניינת נוספת לאפשרות שיש דין מיוחד דווקא במלבושים (ואולי דווקא במלבושים ששובש האדם בפועל) ולא בכל הכלים מצויה ברש"י במסכת בבא בתרא (ט ע"ב ד"ה טומאה בחיבורין). אך עיין בתוספות שם (ד"ה דהא) החולקים על רש"י.

ייחודו של התנור בהלכות טומאה וטהרה

מעבר לשאר הטומאות של דיני כלים.⁸ השני מציאותי יותר, ולפיו דווקא בבגדים ובמנעלים יש חשש סביר לנפילת מים בהסח הדעת ולטומאתו של האדם, מה שאין כן בשאר כלים, שקל להימנע ממגע הגוף בהם.⁹

לעומת הראב"ד, נראה מדברי הרמב"ם שדווקא משנת התנור היא בגדר יוצא הדופן. אמנם, הרמב"ם לא דן דווקא את התנור ככלי ייחודי, אלא את כל כלי החרס. אלו דבריו בפירושו המשנה:

והנראה לדעתי בטעם הדבר, מפני שסוג זה של כלים אינן נעשין לעולם אב הטומאה לטמא אדם, כלומר – כלי חרש, שדין התנור ודינם שוה לכל דבר (פ"י מ"ד).

הרמב"ם משווה את דין התנור לכלי החרס.¹⁰ אלו מיוחדים בכך שרק הנוגע בהם בידו נטמא לחטאת, אך הנוגע בהם ברגלו (או בשאר גופו) נשאר טהור לחטאת. נראה שהרמב"ם דן אותם כמו אוכלין ומשקין.

אנו יודעים שאוכלין אינם נעשים אב הטומאה לעולם.¹¹ ביחס לאוכלין ומשקין קובעת המשנה דין דומה לדינו של התנור. דהיינו, יש חילוק בין נוגע בידו (שנטמא) לבין נוגע ברגלו או בשאר גופו (שאינו נטמא).¹² גם כלי החרס אינם נעשים אב הטומאה לעולם, ולכן גם בהם סביר ליישם חילוק דומה.¹³

יש להעיר שתי הערות ביחס לתירוצו של הרמב"ם. ראשית, בפשט המשנה יש התייחסות ממוקדת לתנור, ולא לכלי חרס באופן כללי. שנית, הרמב"ם עצמו בחיבורו

8 דוגמה קלאסית היא טומאת פשוטי כלי עץ. המשנה (כלים פ"ב מ"א) קובעת שפשוטיהן טהורים, ואנו פוסקים כן ברמת הדאורייתא (אך מטמאים אותם מדרבנן). עם זאת, הרמב"ם (הלכות כלים פ"א ה"י) מציין שפשוטי כלי עץ טמאים מדרס מדאורייתא.

9 כיוון אחרון זה עולה מרוח דבריו של הראב"ד שם. הראב"ד מקשה קושיה נוספת, מדוע חששו דווקא למים טמאים ולא לשאר טומאות. תשובתו תואמת גם כאן את היסודות המציאותיים של החשש.

10 עיין, לדוגמה, בהלכות כלים פ"א ה"ג.

11 אמנם עיין בפסחים יז ע"א, בתוספות ד"ה רביעי. מחידושו של רבנו תם המובא שם יוצא שלעניינים מסוימים אפשר לדון גם אוכלין ומשקין כאב הטומאה.

12 עיין בפרה פ"י מ"ב.

13 בגמרא בעירובין קד ע"ב מובאת דעתו של רבי יוסי הגלילי, ולפיה מי שמכניס למקדש כלי חרס טמא אינו חייב על ביאת מקדש. הנימוק הוא בכך שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה לעולם, וייתכן שדברי הגמרא שם שימשו השראה לרמב"ם בפירוש המשניות (למרות ששם מדובר בדין שונה לגמרי).

הגדול איננו נוקט את החילוק שהציע בפירושו למשנה, למצער לא בצורה מפורשת. הוא מביא להלכה את דינו של הסנדל, וקובע ביחס לתנור את הקביעה הבאה:

... וכן אם נגע בידו בתנור, וכיוצא בו משאר כלים שאינם טהורין לחטאת – נטמא כולו
(הלכות פרה אדומה פי"ג ה"י).

מפרשי הרמב"ם תהו על דבריו אלו. יש הרוצים להסביר שהביטוי 'כיוצא בו משאר כלים' מכוון בדיוק לתירוצו של הרמב"ם בפירוש המשניות. כלומר, דווקא כלי חרס, שהם 'כיוצא בו' לגבי תנור. מנגד, יש שרצו לפרש את פסיקתו של הרמב"ם בבגד ובסנדל ביחס ליד דווקא, ולא למגע בשאר הגוף. כך או כך, יש עדיין מקום לעיון ביחס לסתירת המשניות.

ג. תנור וכלי חרס

נראה לומר שהתנור שונה במהותו משאר כלי חרס.¹⁴ למעשה, נבקש לטעון שהתנור כלל איננו מוגדר ככלי,¹⁵ בעיקר בשל היותו מחובר לקרקע.¹⁶ עקרונית, אין קבלת טומאה במחובר לקרקע.¹⁷ המחובר לקרקע גם אינו יכול להיות בגדר של 'כלי'.¹⁸

טומאת התנור היא טומאה מיוחדת, שנאמרה דווקא בו. למעשה, התנור שובר יסודות מהותיים נוספים בדיני טומאה וטהרה. למשל, אנו יודעים שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה.¹⁹ אף על פי כן, חלקים מסוימים בתנור עשויים לקבל טומאה גם אם הם עשויים אבן.²⁰

-
- 14 עמדנו על הדבר באריכות בספר 'עוד היבטים הלכתיים בשיטת הבחינות', ביחס להלכות של מגע מתוכו. כאן אנו רוצים להוסיף עוד פרט הלכתי.
- 15 מעניין להביט בלשונו של הרמב"ם בהקדמתו לסדר טהרות, בהקשר זה. הרמב"ם, שוב, מתייחס לכל כלי החרס ולא רק לתנור. הוא כותב - 'ואינם כוללים כלי חרש בכלל הכלים ברוב המקרים...' (עמוד יב במהדורת הרב קאפח).
- 16 נראה שיש שני סוגי תנורים. התנור הקלאסי מחובר לקרקע, אך יש גם תנור נייד ומיטלטל. הגמרא בכתובות עב ע"א דנה באישה שמשאלה תנור, ורש"י (ד"ה ריחיים ותנור) מציין שהסוגיה דנה בריחיים ותנור מיטלטלים.
- 17 בית המנוגע איננו 'מקבל' טומאה, אלא מהווה אב הטומאה בעצמו.
- 18 עיין, למשל, בטהרות פ"ח מ"א. רבי יהודה מחלק שם בין תנור לבין שאר כלים לעניין טומאת עם הארץ. אמנם, שם נראה שהחילוק נשען על עצם העובדה הטכנית שהתנור מחובר לקרקע.
- 19 עיין במנחות סט ע"ב, וברמב"ם בהלכות כלים פ"א ה"ו.
- 20 ראה את דברי התורה כהנים בפרשת שמיני, פרק י' ה"ט.

ייחודו של התנור בהלכות טומאה וטהרה

הרעיון העקרוני שעומד מאחורי סברה זו קשור להקצנה מסוימת של הגדרת כלי בהלכות כלים. קיים מתח מתמיד בין החומר שממנו עשוי הכלי ובין החלל ששולי הכלי ודפנותיו אוצרים. ניתן לתהות האם החומר שממנו עשוי הכלי רק מגדיר את ה'תוך', והכלי האמיתי הוא החלל שבפנים; או שמא הכלי הוא החומר, והחלל הוא אוויר בעלמא.

נראה שיש הבדל בין סוגים שונים של כלים לעניין זה. ככל שהחומר חשוב יותר, יקר יותר וקשור מהותית לעולמו של האדם, כך מתבלטת חשיבותו. ככל שהחומר נחות יותר, מוסבת משמעותו של הכלי לחלל שבתוכו.

בקצה הקשת עומדים כלי מתכת. כלים אלו עשויים מחומר יקר, ומטרתם במקרים רבים מיועדת לנוי. לפיכך, עיקר הכלי מתמצה בחומר שלו ולא בחללו; משום כך, גם פשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה מן התורה.²¹

בקצה השני של הקשת עומדים כלי חרס. אלו כלים פשוטים וזולים, ואין כמעט משמעות לחומר שלהם. בעולם העתיק, נדמו הכלים הללו לכלי הפלסטיק החד-פעמיים של ימינו. נראה מן הגמרא שהם היו זולים, ונשברו בקלות. כמובן, אין טעם לתקן אותם. הגמרא מתארת: "...כי הא דרבה זבין להו מאני גזיזי דפחרא לבניה, ומתברי להו" (יומא ע"ב). כלומר, רבה היה קונה לבניו כלי חרס סדוקים על מנת שישחקו בהם וישברו אותם. קיצורו של דבר, החומר בכלי חרס הוא זול ושביר. לכן, עיקר משמעותו של הכלי היא בחלל שבתוכו. אכן, פשוטי כלי חרס אינם מקבלים טומאה.²²

לפי הסברה שניצע, התנור הוא 'גבול הגזרה' הקיצוני של סברה זו. התנור איננו כלי, והוא עשוי מחומר חסר חשיבות לחלוטין. כל משמעותו של התנור היא בכך שהוא אוצר אוויר חם בתוכו.

נדגיש – גם כלי חרס רגיל משמעותי בעיקר לעניין חללו ובית קיבולו, אך בתנור כל המשמעות היא בחלל, שהרי כל פעולת התנור נעשית על ידי החום שבתוכו.

21 עיין בחולין כה ע"ב, שם מביאה הגמרא את הטיעונים הללו כיסודות הלכתיים בטומאת כלי מתכות. לדבר השפעה גם על טומאתם של כלי עצם, לפי הדעות השונות שם.

22 יש להעיר שדין זה קיים בכלי חרס אף ביתר קיצוניות מבכלי עץ, שהרי פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנו, ופשוטי כלי חרס טהורים אף מדרבנו. כמו כן, טומאת מדרס חלה בפשוטי כלי עץ מדאורייתא, ופשוטי כלי חרס טהורים מן התורה אף לגבי טומאת מדרס. עיין ביחס לדינים הללו ברמב"ם בהלכות כלים פ"א ה"ח ובהלכות כלים פ"א ה"י.

החומר שממנו עשוי התנור נחוץ, כביכול, רק כדי שהאוויר החם יהא אצור בתוכו ולא ידלוף.

ד. יישומים

את העיקרון שניסחנו בסעיף הקודם ננסה ליישם במספר הקשרים הלכתיים בדיני טהרות. הבדלנו, ברמה העקרונית, בין התנור לשאר כלי החרס. ייתכן שהבדל זה מבאר את הניסוח של המשנה הבאה:

האוכל מנבלת עוף טהור והיא בבית הבליעה – מטמא שנים ופוסל אחד. הכניס ראשו לאויר התנור – טהור, וטהור התנור... (זבים פ"ה מ"ט).

במשנה נאמרו שני דינים ביחס לתנור. הדין השני קובע שטומאת נבלת עוף טהור בבית הבליעה איננה מתפשטת לחלל האוויר שראש האדם מצוי בו. אך אנו מעוניינים בדין הראשון, הקובע שהאדם עצמו טהור. המפרשים מבארים שמדובר באדם שלא בלע את נבלת העוף הטהור, אלא רק הכניס את ראשו לתוך אווירו של התנור כאשר נבלת עוף טהור בפיו:

אותו האדם טהור כל זמן שלא בלעה, ולא נאמר כיוון שהיא מכוסה והרי היא חבויה בתוך אוויר התנור יהיה זה כמו הבליעה... (פירוש המשניות לרמב"ם שם).

לפי הרמב"ם דברי המשנה נועדו לשלול הבנה מעניינת ומיוחדת, שלפיה עצם מציאות ראש האדם באוויר התנור תיחשב כבליעה. נשים לב גם שהמשנה נקטה דווקא בדוגמה של תנור, ולא בדוגמה של אוויר כלי כלשהו (אפילו לא באוויר כלי חרס). אנו נטען שיש קשר בין שתי הנקודות הללו.

כפי שנאמר לעיל, לתנור יש ייחודיות במעמדו. כל מהותו של התנור בחלל אווירו. על בסיס ייחודיות זו עולה הוה-אמינא בתנור, ודווקא בתנור, שלפיה נגדיר את ראש האדם שנמצא בחלל התנור כמצב של בלוע. למסקנה אין הדבר כן, אולם ההוה-אמינא עולה דווקא בתנור, מפאת אופיו המיוחד.

באופן דומה נוכל לדון את הסוגיה הבאה במסכת שבת. הגמרא מתארת חזון עתידי, ובו אישה נוטלת כיכר של תרומה ומחזרת על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות על מנת לדעת את רמת הטומאה שלה. הספק שבגללו אין יודעים את התשובה, האם הכיכר הופכת לראשון או שני, מתואר בסוגיה:

מסתפקא להו הא דאמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא – ליחזייה האי תנורא כמאן דמלי טומאה, ותיהוי פת ראשונה... (שבת קלח ע"ב).

ייחודו של התנור בהלכות טומאה וטהרה

רבא משיב לרב אדא בר אהבה בברייתא האומרת שלא רואים את האוויר של כלי חרס כמאן דמלי טומאה. אולם ייתכן שקושייתו של רב אדא התמקדה בתנור דווקא. כלומר, בכלי חרס באופן כללי יסכים רב אדא בר אהבה שהחומר עצמו נטמא ורק אז מטמא את הכיכר, ומשום כך היא הופכת שנייה. אולם בתנור, כך מסתפק רב אדא, ייתכן שיש דין שונה.

כפי שבואר לעיל, יש מקום לחשוב שטומאת התנור ממוקדת בחללו בלבד. בלשונו של רב אדא – ליחזייה האי תנורא כמאן דמלי טומאה. אם כך, אין אנו צריכים לדפנות התנור כלל בתהליך העברת הטומאה, ויש מקום לספק שמא הכיכר והפת שבתוכו יהפכו לראשון.

היישום הבא שנבחן בוקע ועולה מתוך דברי התוספות במסכת עבודה זרה. הגמרא בעבודה זרה בדף לד ע"א קובעת שכלי חרס איננו יוצא מידי דופיו (או דופנו) לעולם. התוספות מעמתים את הקביעה הזו עם המשתמע מן הגמרא בזבחים צו ע"א, שלפיה יוצא (ברמה העקרונית) שהחזרת כלי חרס לכבשן והסקתם מחדש תטהר אותם. תוספות מבינים שעקרונית דין זה נכון, אלא שאין זה קרוי 'יוצא מידי דופיו':

ואומר רבנו תם דאין זה נחשב יוצא, דאדרבה – כלי אחר חשבינן, ופנים חדשות באו לכאן... (ד"ה שאינר).

מדברי תוספות ברור שהסקת כלי חרס מחדש בכבשן תטהר אותם, ועל רקע זה מתקשים התוספות בפשט פסוקי התורה ביחס לתנור וכיריים. מדוע ציוותה התורה לנתץ אותם, אם ניתן להחזירם לכבשן ובכך לטהרם? התשובה העקרונית של התוספות נעוצה בחילוק בין תנור וכיריים לשאר כלי חרס:

ואומר ר' שמשון משנ"ץ דודאי גבי קדרות של חרס דאין דרכן בהיסק, כי מחזיר להו בכבשן שייך למימר אלו אחרים הם, אבל תנור וכיריים שאיסורן בא על ידי היסק – אין יוצא בהחזרת אותן לכבשן, ולא נקרא כלי אחר.

לדברי ר"ש משנץ יש הבדל בין תנור לבין שאר כלי חרס. הנימוק שבו נאחז הר"ש משנץ הוא שינוי שם הכלי על ידי ההיסק (בכלי חרס רגילים קיים שינוי, בעוד בתנור ובכיריים לא). לצד דבריו נוכל להוסיף עוד טעם, על בסיס הדברים שעלו בסעיפים הקודמים. לאמור – בתנור וכיריים, כשאין כמעט שום משמעות לחומר של הכלי עצמו, לא יועיל ההיסק. גם אם בעקבות ההיסק אנו אומרים שפנים חדשות באו לחרס שמרכיב את הכלי, אין בכך תועלת לתנור עצמו.

לייחודיות זו של התנור, כפי שראינו, יש השלכות שונות. בין השאר, ניתן לבאר דרכה את סתירת המשניות שבה פתחנו. עקרונית, מי שנוגע בכלי (טמא ממש, או

אפילו טמא רק לחטאת), בין בידיו ובין בכל גופו, טמא לעניין פרה אדומה. כך עולה מדברי משנת הפרק השמיני במסכת פרה.

אך תנור – שאני. החומר שממנו עשוי התנור כה חסר משמעות, עד שהגזירה תוקנה רק ביחס לנוגע בידו. מי שנוגע בתנור ברגלו בעצם לא נגע בכלי. הוא בעט במשהו שמהווה כמעט חלק מן הקרקע, 23 ועל כן לא תיקנו לגביו את אותה גזירה מחמירה שמאפיינת כלים ביחס למי חטאת.

²³ ייתכן גם שיש כאן דין מיוחד של טהרה ביחס לנגיעת רגל, ולא דין מיוחד של טומאה בנגיעת יד. לפי אפשרות זו, היסוד העיקרי שמייחד את התנור הוא היותו מחובר לקרקע. לכן, הנוגע בתנור ברגלו פשוט בעט בקרקע תוך כדי הלוכו, ואנו כלל לא רואים זאת כמגע. אם נבין כך, נאמר שמגע התנור בשאר גופו אכן מטמא.